ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΟΥ κ. ΦΑΝΗ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΗΛΙΑΣ ΖΕΡΒΟΣ ΙΑΚΩΒΑΤΟΣ. Η ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΤΑΝΗΣΟ ΚΙ' Η ΠΡΩΤΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΗΣ

Θ'.

ΑΛΛΑ ἐκεῖνο ποὺ προξενεῖ τὴ μεγαλείτερη ἐντύπωσι στὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ἡλία Ζερβοῦ Ἰακωβάτου, εἶνε τὰ «Ἐπιγράμματα». Ὁ ποιητὴς περιεκτικώτατα, μέσα σὲ λίγους στίχους, μᾶς ἔδωκε ὅλη τὴν πεῖρα τῆς ζωῆς του, ὅλη τὴ φρόνησι τῶν γερατειῶν του, ὅλη τὴ γνῶσι καὶ τὴν πίστι τῆς ψυχῆς του. Κι' ἐδῶ ἡ εἰλικρίνεια εἶνε τὸ κύριο χαρακτηριστικό του. Ἡ ἀνώτερη ἠθικὴ τοῦ Ἰακωβάτου γιὰ τὴ ζωή, ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὸ ψέμμα καὶ τὴν πολιτικὴ διαφθορά, διετυπώθησαν κατὰ τρόπον ὠμὸ καὶ πολεμικώτατο. Καὶ δυνατὸν τὰ «Ἐπιγράμματα» νὰ μὴν ἔχουν τὴ μορφικὴ ἀρτιότητα ἄλλων τραγουδιῶν του. Ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅμως πὼς γράφτηκαν γιὰ τὸν λαό. Ἔτσι ὁ ποιητὴς τοὺς ἔδωσε μιὰ λαϊκὴ ἔκφρασι, ποὺ φτάνει σχεδὸν τὸ ἀκατέργαστο λαϊκὸ δίστιχο. Ὁ Ἰακωβᾶτος μιλεῖ σ' αὐτὰ ἐλεύθερα καὶ «στ' ἀνοιχτὰ» καὶ δείχνεται ὁ πραγματικὸς ἐπαναστάτης τῶν ἄρθρων τοῦ «Φιλελεύθερου» καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν λιβέλλων του. Εἶνε ἀμείλικτος ἀπέναντι τῆς πολιτικῆς ἐξαχρειώσεως, τῆς πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς σαπίλας. Δὲν γνωρίζω κανένα Ἕλληνα ποὺ νὰ μίλησε μὲ τόσην ἐλευθεριότητα, μὲ τόσο πραγματισμὸ καὶ παλληκαριὰ στὰ λαϊκὰ στρώματα:

Τὰ περισσότερα κακὰ ποὺ τοὺς λαοὺς τοὺς (φθείρουν,
οἱ πλούσιοι κι' οἱ νοήμονες (μέσα σ' αὐτοὺς τὰ σπείρουν.
Κι' ἂν σὲ χαΐδεύει ὁ δυνατός, ποτὲ πίστι μὴ (δώσεις,
μὴ θαρρευτεῖς στὰ λόγια του, γιατὶ θὰ με- (τανοιώσῃς.
Ὅταν ἰδεῖς κανένανε γλήγορα νὰ πλουτίσῃ πάντεχε πὼς ἢ ἔκλεψε ἢ ἔσφαξε νὰ γδύσῃ.
Τὴν ἁρπαγὴ καὶ τὴ σφαγὴ ποὺ γίνεται (στὰ ἔθνη,
ἄλλοι τὴ λένε δίκαιο κι' ἄλλοι τὴ λένε τέ- (χνη!...
Ἂν ἀνεξάρτητος νὰ ζῇς κι' ἐλεύθερος ζῃ- (λεύεις,
λιγόστευε ταῖς χρείαις σου καὶ πάθη μὴ (γυρεύεις.
Ὁ σταθερὸς κι' ὁ δίκαιος, ποτὲ του δὲ δει- (λιάζει,
οὔτε τυράνγου πρόσωπο, οὔτε λητοῦ τρο- (μάζει.
Ἄνδρας κακὸς καὶ ἀγενής, ποτέ του δὲν (ἀφίνει
νὰ μεγαλώσῃ ὁ μικρὸς καὶ πλούσιος νὰ γίνῃ.

* * *

Γιὰ τὸν γενικὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ Ἡλία Ζερβοῦ δὲν ὑπολείπεται παρὰ νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ καὶ τὴν ἰδιωτικὴ ζωή του: Ὁ Ἰακωβᾶτος στὸ σπίτι του δὲν ἦταν ὁ ἀρειμάνιος ἐπαναστάτης, ὁ δυνατὸς κι' ἀλύγιστος χαρακτήρας, ὁ ἀπρόσιτος στὶς συναλλαγὲς κι' ὑποχωρήσεις πολιτικός. Ἀπεναντίας, ὡς ἄνθρωπος καὶ οἰκογενειάρχης, ὑπῆρξε πρότυπον ἀγαθότητος, καλῆς συμπεριφορᾶς, τρυφερότητος καὶ γλυκύτητος. Ὕστερα ἀπὸ πολλὲς περιπέτειες, μόλις στὰ γερατειά του κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν φλογερὸ πόθο τῆς ζωῆς του: νὰ δοθῇ στὴν οἰκογένειά του καὶ στὴν ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν του, ὅπως αὐτὸς νόμιζε καλύτερα. Σπανίως ἐπαναστάτης ὑπῆρξε τόσο τρυφερὸς σύζυγος καὶ τόσο καλὸς πατέρας. Ἀκόμη καὶ σήμερα τὸν θυμοῦνται οἱ παλαιότεροι, νὰ περιδιαβάζῃ στὴν ἀκρογιαλιὰ τῆς Κεφαλλωνιᾶς, κρατῶντας ἀπὸ τὸ χέρι τὰ παιδιά του καὶ παίζοντας μαζύ τους... Γνωρίζοντας πὼς ἡ πολυαγαπημένη του γυναῖκα Χρυσάνθη εἶχε μαρτυρήσει πρὸς χάρι του, στὰ τελευταῖα του χρόνια τὴν περιέβαλλε μ' ὅλη του τὴν ἀγάπη καὶ μ' ὅλη του τὴ στοργή, προσπαθῶντας πάντα ν' ἀνακουφίζῃ τὴν κλονισμένη ὑγεία της. Αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν περιποιόταν μέχρι τὶς τελευταῖες της στιγμές. Ὡς δεῖγμα τῆς ἀπεριόριστης αὐτῆς ἀγάπης του στὴ γυναῖκα του, παραθέτουμε ἕνα ἀπόσπασμα ἀπὸ μιὰ του ἐπιστολὴ πρὸς αὐτήν:

«Φιλτάτη μου,

» Μὴν ἀθυμεῖς ἀπέναντι τῶν κινδύνων καὶ ἡμῶν καὶ τῶν τέκνων μας, διότι ἡ θεία ἀντίληψις δὲν θέλει βεβαίως μᾶς ἐγκαταλείψει. Οὐδὲ εἶνε ἡ ἐνεστῶσα ζωὴ ἀμφοτέρων ἐκείνη, περὶ τῆς ὁποίας ὀφείλομεν νὰ φροντίζωμεν, ἀλλὰ ἐκείνη, περὶ τῆς ὁποίας ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τοῦτον καὶ διὰ τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐὰν δὲ αὐτὴν δὲν δυνηθῶμεν νὰ ἀποκτήσωμεν, ἂς ἀποθάνωμεν διώκοντές την, διότι ἀποθνήσκομεν εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα, εἰς τὰς ὁποίας ἐναπόκειται ἡ ἀληθὴς ζωὴ καὶ ἡμῶν καὶ τῶν τέκνων μας.

Ὁ ἀγαπητός σου σύζυγος
ΗΛΙΑΣ ΖΕΡΒΟΣ ΙΑΚΩΒΑΤΟΣ».

* * *

Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ Ζερβός, ὡς σύζυγος, ὡς ἄνθρωπος, ὡς πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς.

Ἡ δρᾶσι του γεμίζει μιὰν ὁλόκληρη ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔδρασε καὶ διεδραμάτισε κύριο πρόσωπο. Σ' ὅλες τὶς περιπέτειες πενῆντα χρόνων ἑλληνικῆς ζωῆς (1840—1890) τὸν βλέπουμε στὴν πρώτη γραμμὴ νὰ μάχεται γιὰ τὸ ἰδανικὸ τῆς ἀρετῆς, γιὰ τὸ ἰδανικὸ τῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Χαρακτήρας ἀδάμαστος, δὲν γνώριζε τὶς ὑποχωρήσεις. Τραβοῦσε πάντα τὸν δρόμο ποὺ φέρνει στὶς μορφὲς τῆς δικαιώσεως. Τύπος εὐρύτερος, δὲν ἀνήκει μόνο στὴν Κεφαλλωνιὰ ποὺ τὸν γέννησε· ἀνήκει καὶ σ' ὁλόκληρο τὸν Ἑλληνισμό. Στέκεται σὰν μοναδικὸ παράδειγμα ὑπομονῆς, αὐτοθυσίας, θάρρους καὶ φιλεργίας. Κι' ὅπως εἶπε ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἐγκωμιαστάς του, ὁ Γεώργιος Ζαβιτσάνος, στὸν ἐπικήδειο ποὺ τοῦ ξεφώνησε: «*Ἡ φυλακή, ἡ μακρὰν τῆς πατρίδος καὶ τῶν συγγενῶν ἐξορία, ἡ μέχρι πείνης πτωχεία, ἡ ἀπειλὴ τῆς δολοφονίας, ἅπαντα ἐν γένει τὰ ἠθικὰ καὶ ὑλικὰ βασανιστήρια, ἀντὶ νὰ ἀποθαρρύνωσι, καθίστων αὐτὸν θαρραλεώτερον καὶ ὤθουν αὐτὸν σκληρότερον εἰς τὴν δρᾶσιν, ἀνύψουν αὐτὸν περισσότερον εἰς τὸ ἰδανικὸν καὶ τῷ ἐνέπνεον δύναμιν καὶ ἐλπίδα. Οὐδὲ ἐπὶ στιγμὴν ἐσταμάτησε εἰς τὸ ἔργον του*»

Καὶ δυνατὸν νὰ βασανίστηκε στὴ ζωή του, ἀλλ' ὁ φωτοστέφανος τοῦ μαρτυρίου τὸν ἀνέβασε στὴ χορεία τῶν ἁγίων τῆς δράσεως. Σὲ κανένα ἄλλον ἴσως ἀπὸ τὴν ἐποχή του δὲν ταιριάζει περισσότερο τὸ ἐπίγραμμα ποὺ ἀφιέρωσε στὴν Ἀρετὴ καὶ ποὺ θἄπρεπε νὰ γραφτῇ στὸ μνῆμα του, ὅταν πέθανε στὰ 1894, σὲ ἡλικία 80 χρόνων:

Ὅλα στὸν κόσμο τὰ καλὰ
εἶνε σαπίλα καὶ φθορά.

Ἡ ἀρετὴ μονάχη
εἶν' ἄφθαστη, ὅπου λάχει!

ΦΑΝΗΣ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΕΛΟΣ

Ὁ Ἰωσὴφ Μομφερρᾶτος, ἀπὸ τοὺς φίλους καὶ συναγωνιστὰς τοῦ Ἡλ. Ζ. Ἰακωβάτου.

τοῦ Ἀλβέρτου.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΗ.—Κι' ὁ ἄντρας σου δὲν ἀντελήφθη τίποτα;

ΕΛΕΝΗ.—Μοῦ εἶπε τρυφερά: — «Κλαῖς, ἀγάπη μου; Σὲ συγκίνησε ὁ μελαγχολικὸς αὐτὸς σκοπός; Κι' ἐμένα μοῦ ἔκανε ἐντύπωσι. Χωρὶς ἄλλο, ὁ φτωχὸς αὐτὸς ἔχει τάλαντο γιὰ νὰ παίζῃ τόσο ὡραῖα... Καί, δὲν ξέρω ἂν τὸ πρόσεξες, ἀλλὰ φαινόταν πολὺ καλύτερος ἀπὸ τοὺς συντρόφους του. Θὰ εἶνε φαίνεται κάποιος ξεπεσμένος...». Τὸ πλοῖο ἀπομακρυνόταν στὸ μεταξὺ μὲ μεγάλη ταχύτητα. Ἡ προκυμαία, τὰ σπίτια, οἱ ἄνθρωποι φαινόντουσαν ὁλοένα καὶ πιὸ μικροί... Διέκρινα ἀκόμα, γιὰ μιὰ στιγμή, τὴν ὑψηλὴ σιλουέττα τοῦ Ἀλβέρτου, στὴν προκυμαία. Κι' ὕστερα ἁπλώθηκε μπροστά μου ἡ θάλασσα, ἡ γαλανὴ θάλασσα... Μετὰ τρεῖς μῆνες ἔμαθα στὸ Σαϊγκὸν, ἀπὸ ἕνα γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅτι ὁ φίλος του ἔγινε ἀεροπόρος... Κι' ἔπειτα ἀπὸ ἕνα χρόνο πάλι, διαβάζοντας μιὰ γαλλικὴ ἐφημερίδα, πληροφορήθηκα ξαφνικὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀλβέρτου στὴ Σαχάρα. Καταλαβαίνεις λοιπὸν γιατὶ συγκινήθηκα τόσο πρὸ ὀλίγου, ἀκούγοντας αὐτὴ τὴ σερενάτα;

ΦΡΑΓΚΙΣΚΗ, *(σφίγγοντας τὸ χέρι τῆς φίλης της).* — Ναί... Εἶνε πολὺ παράδοξη συνήθως ἡ Μοῖρα. Μᾶς κάνει νὰ βασανιζουμε, χωρὶς νὰ τὸ ὑποπτευόμαστε, μερικὰ πλάσματα ποὺ δὲν μαντεύουμε καθόλου τὸν πόνο τους. Σκοτώνουμε ἐκείνους ποὺ μᾶς ἀγαποῦν. Τοὺς σκοτώνουμε ὀπλά. Χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε. Χωρὶς νὰ τὸ ὑποψιαζόμαστε, σκοτώνοντας συγχρόνως καὶ τὴν ἴδια μας εὐτυχία...

Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΩΝ

ΓΙΑΠΩΝΕΖΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ἡ ἀγωνία τοῦ ἐλαφιοῦ ὅταν βλέπει τὴ σαΐτα τοῦ κυνηγοῦ καρφωμένη στὸ σῶμα του, εἶνε μικρότερη ἀπὸ τὴν ἀγωνία ποὺ μοῦ προξενοῦν τὰ μαγικά σου βλέμματα. (Χίτο-Μάρο).

Ἂν συγκρίνω τὸν πόνο ποὺ νοιώθει τώρα ἡ καρδιά μου μὲ κεῖνον ποὺ ἔννοιωθε ὅταν ζητοῦσα νὰ σὲ συναντήσω, βρίσκω πὼς τότε δὲν ἐγνώριζα τὸν πόνο. (Ἀτσοῦ-Τάδα).

Τὸν ἀντάμωσα στὸ δρόμο, ἀλλὰ δὲν πρόφτασα νὰ τὸν κυττάξω. Χάθηκε ξαφνικὰ ἀπὸ μπρός μου, ὅπως χάνεται μέσα στὰ σύννεφα τ' ἀσημένιο φεγγάρι. (Μουρασάκι-Σικιμποῦ).

Σὲ εἶδα γιὰ μιὰ στιγμὴ σὰν ἀστραπὴ ποὺ σχίζει τὸν αἰθέρα κι' ἀμέσως ἐξαφανίζεται. Κι' ὅμως αἰσθάνθηκα φωτιὰ νὰ καίη τὰ σωθικά μου. (Νάρι-Χίρα).